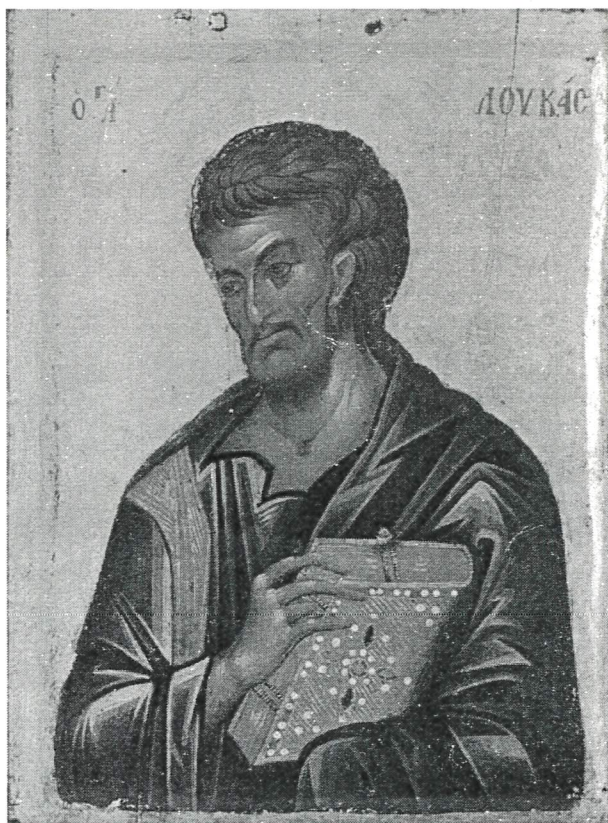
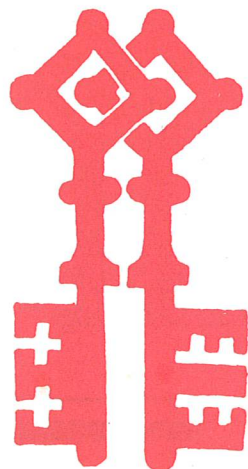
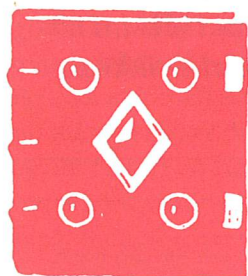

RE-FORMATIO

MEDDELELSER OM KIRKELIG FORNYELSE

4/ november 2003

ISSN 0903-6113

SCT. LUKAS

Klosteret Chelandari - 14. årh.

Poul Ulsdal – 90 år

Den 22. november – Sct. Cæcilies dag – bliver Poul Ulsdal 90 år. Det vil vi i FKF gerne markere, for Poul Ulsdal er ikke en pastor Hvemsomhelst.

AF OLAV FOG

For ikke så længe siden kaldte jeg Børge Barsøe – i anledning af mindebogen om ham – for højkirkelighedens »grand old man«. Men samme betegnelse gælder i ikke mindre grad Poul Ulsdal. Han er virkelig højkirkelighedens »grand old man«.

Ulsdal har med sin skriftlige produktion på mange måder tegnet højkirkeligheden udadtil. Ingen andre end han har formået at trænge igennem uden for vore egne snævre cirkler og gjort vort anliggende kendt i den danske kirke. Selv nu i sin høje alderdom formår han at blande sig i døgnets strid og kommentere fænomenerne. Han gør det som en person, der har fingeren på tidens puls og viser en forbavsende evne til at trænge igennem til det væsentlige.

Når Ulsdal siger og skriver en masse upopulære ting, som han i tidens løb har fået så mange hug for, skyldes det ikke, at han er særlig modig. Det skyldes, at han føler

sig forpligtet over for sandheden. Han har et anliggende: Jesus Kristus og hans hellige kirke med embede, sakramenter og dertil hørende tro. Der er noget, som skal siges – så lad det være sagt – koste hvad det vil. Noget lignende skrev jeg i 1983 ved Ulsdals 70-års dag i et efterskrift til hans bog »Tjenesten ved alteret«. Det fik P. G. Lindhardt til at gylpe en masse sure opstød op i en anmeldelse i Jyllands Posten. Den mand har jo aldrig kendt til for alvor at stå inde for noget som helst. »Lindhardt – det er bare pop« skrev for øvrigt Ulsdal i et læserbrev i anledning af debatten om »Kirkens Ja og Nej«.

Men Ulsdals alvor betyder ikke, at han er en enøjet fanatiker, som kun lever i sin egen spekulative verden. Tværtimod – han er særdeles verdensåben og udstyret med en masse sund fornuft og common sense. Man kan godt sige, at Ulsdal hører til de moderate højkirkelige.

Men det har til gengæld så også skaffet ham uvenner i netop højkirkelige kredse – uden at han af den grund er blevet mere populær i den øvrige folkekirke. Ulsdal har virkeligt ikke altid haft det nemt. Nogle vil måske sige, at det er hans egen skyld: Han er en rigtig fighter og har altid haft sans for egen betydning. Men heri ligner han vel bare de fleste betydende personer!

Første gang, jeg traf Poul Ulsdal var ved kirkedagene i Risskov i 1960. Det var alle tiders kirkedage: mange deltagere og store inspirerende foredrag. Jeg blev imponeret over disse højkirkelige personer: Urban Schrøder, Theodor Kühl, Tage Lunn, O. Lund Pallesen og så Poul Ulsdal. De var meget vidende, morsomme og grebne af deres emner. Jeg var langt fra enige med dem, ja ligefrem opponerede mod dem, men de gjorde et dybt indtryk. Det var derfor, jeg en 4 - 5 år senere med taknemlighed tog imod en invitation til at deltage i et præstekonvent hos Ulsdal i Hejls præstegård, hvor professor Prenter og den senere katolske biskop Martensen sammen nedgjorde Per Erik Perssons disputats »Kyrkans ämbete som Kristus-repræsentation«. I de følgende år uddybedes kontakten og jeg lærte ham bedre at kende.

Ulsdal er nok højkirkelig, men han har været åben for alt godt i vor danske kirke. Han begyndte vel egentlig som grundtvigianer, da han var hjælpepræst ved Helligåndskirken i København og også senere som sognepræst i Hejls. Dette grundtvigske har aldrig siden sluppet ham. Han var i sin tid meget optaget af valgmenighedspræsten Anders Nørgaards genoplivningsforsøg af den rigtige Grundtvig – dvs. ham med den kirkelige anskuelse. I sin fremragende artikelsamling »Mod Strømmen« har han ligefrem en artikel, som hedder »Den katolske Grundtvig« med henvisning til den anglikanske Grundtvig-ekspert Canon Allchin.

Med vægten lagt på kirke og sakrament og senere embede opdagede han, at han i virkeligheden var højkirkelig og skrev sin berømte kronik i Kristeligt Dagblad »Fra Lindhardt til Barsøe« i 1956. Her blev Lindhardts protestantiske subjektivisme (»idéens, ja ideologiens sejr over Skriften og bekendelsen« (I kirkekampens tegn, s. 84)) konfronteret med Barsøes »katolske tro«, den hele tro, den hellige almindelige kirkes tro, det, som kirken altid har troet. Vejen tilbage til kirken var den samme som Grundtvigs i »Kirkens genmæle« i 1825.

Hermed var Ulsdal optaget af ikke blot kirkesyn, nadversyn og embedssyn, men også af alle de andre trosspørgsmål: bibel, liturgi, moral. Han kom med i den studiekreds i Viborg, som samledes om biskop Baun og professor Prenter, og som førte til udgivelsen af »Kirkens Ja og Nej«. Men i denne kreds bag »Kirkens Ja og Nej« var der også en række folk fra Indre Mission. Disse folk viste sig i deres bibeltroskab at være gode medstridere i kirkekampen. Således fik Ulsdal indgang i missionske kredse, ja så meget, at han blev præst i et udpræget missionsogn, Hemmet og Sdr. Vium.

Allerede i sin studietid i København havde Ulsdal mødt Tidehverv. Den tråd tog han op på sine ældre dage, hvor han blev en hyppig gæst på Tidehvervs sommermøder på Krabbesholm. Det var selvfølgelig Søren Krarups kamp mod ideologierne, mod kulturradikalismen, antinomismen, indvandrerpolitikken, globaliseringen, som trak. Samtidig mødte han hos Tidehverv en stærk Kristus-tro, som gjorde at forskelle i kirke-, embeds- og nadversyn ikke kom til at få den store betydning.

Således blev Ulsdal både grundtvigsk, højkirkelig, missionsk og tidehvervsk. Den højkirkelige Ulsdal kan færdes i alle lejre og føle sig

hjemme, mens andre retninger sjældent vil pleje omgang med os i den højkirkelige lejr. Det siger noget om, hvor snæverheden i den danske kirke findes! I sin bog »Mod strømmen« skriver Ulsdal på s. 58: »Ægte ortodoksi og katholicitet kan godt være rummelig – modsat kætteri og sekterisme, der altid betyder snæverhed«. Hvor er det dog rigtigt! Det er jo det, vi lider under i den danske kirke: snæverhed. Den opstår af frygt, frygt for den herskende mening, for ikke at være med på noderne, for ikke at være moderne. Hvad kirkens apostolske tro og Den hellige skrift derimod siger, lusker man lige så stille uden om.

Kun én ting kan standse Ulsdal: den direkte fjendtlighed, ondskabsfuldheden. Således glemmer han ikke, at Kristeligt Dagblad usagligt og løgnagtigt engang havde skrevet noget om Ulsdals »direkte ondskab«. På en rejse til Island med danske præster blev han direkte frosset ude – ingen ville snakke med ham! Den slags gør ondt!

Jeg har for nylig genlæst Ulsdals bog »Mod strømmen« fra 1993. Den er virkelig anbefalelsesværdig. Det er et rids over den nyeste danske kirkehistorie, set med særdeles skarpe briller. Den kan fås på forla-

get Kontrast, Skovbovænget 48, 3500 Værløse. Tlf. 44 44 06 95 eller 44 98 48 28 og koster 80 kr. Et kapitel hedder: »Fra folkekirke til menighedsrådskirke«. Det handler om, hvordan menighedsrådene ikke vil nøjes med at skulle sørge for gode *kår* for menighedens liv og vækst, men i stedet selv vil være dem, der ved aktivisme og alverdens arrangementer skaber liv og vækst. Man er blevet til et magtinstrument, der tiltager sig myndighed over præst og menighed. Liv og vækst kommer som bekendt ikke gennem aktivisme, men kun gennem ord og sakrament, og det sorterer alene under kirkens embede. Menighedsrådsdemokratiet er den væsentligste kilde til kirkens sækularisering.

Et andet kapitel hedder »Kristendom kontra seksualreligion«, der med udgangspunkt i den amerikanske film »Messe for en skøge« (på engelsk »Sanctuary«) omhandler de to religioner: seksualdyrkelsen og kristendommen. Her siges der en række sandheder om de ofre, som sexreligionen kræver af sine dyrkere.

Også Sigrid Undset får sig et kapitel. Her ses det, hvor langt Ulsdals interesser rækker. Han har et omfattende kendskab til de store moderne kristne forfattere og skre-

vet talrige litterære artikler og kronikker.

Det er i denne sammenhæng ikke muligt at komme ind på hele Ulsdals skriftlige produktion, som rækker fra bøger om gudstjeneste (»Gudstjenesten i vor tids krise«), liturgi (»Kortfattet Messevejledning«, »Tjenesten ved alteret«) og bøn (»Lad os bede«) til biografiske arbejder. Til det biografiske hører en bog om kordegn Ainar Asbo (»Guds og de fattiges ven«) og en række selvbiografier (»I kirkekampens tegn«, »Fanømindere«, »Tilbage til Vestkysten«). Også andet kunne nævnes, men dette får være nok.

Selv om de fleste af os har været oppe at skændes med Ulsdal (og blevet gode venner igen), så tror jeg nok, vi alle værdsætter både ham og hans indsats, som rækker langt uden for højkirkelige kredse. Derfor vil vi gerne være med til at hylde ham på hans store dag og ønske ham et fortsat godt otium.

Kære Ulsdal! Så vidt vi kender dig, vil du nok blive ved med at gale til det sidste! Gid dit galeri også må blive skriftligt!

Gud velsigne dig, Ulsdal!

TILLYKKE MED DAGEN

Kortfattet messevejledning

Hvordan skal vi fejre messen?

AF PER DOLMER & POUL ULSDAL

Påskén 1960 stod sognepræsterne Per Dolmer og Poul Ulsdal bag udgivelsen af to kortfattede messevejledninger for lægfolk og præster. »Såvidt vides var det første gang, der på dansk var forsøgt at give præster vejledning i, hvordan man skal udføre messen« – skrev Ulsdal i forordet til den noget udførligere vejledning »Tjenesten ved alteret« fra 1983. Som cadeau til disse to og for den liturgiske inspiration, der udgik fra dem og det lille for længst udsolgte skrift, bringes her i anledning af Poul Ulsdals 90 års dag et genoptryk af den kortfattede messevejlednings tekst. Steen Sunesen

PRÆLUDIUM

Herunder kan hver enkelt stille bede indgangsbønnen.

TRINBØN

Efter præsten har anbragt kalk og disk på alteret, træder han ned til alterfoden, gør korsets tegn fra pande til bryst og siger:

P: I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen.

Med håndfladerne samlet foran brystet siger han vekselvis med menigheden (messetjeneren) Davids Psalme 43:

P: Jeg vil træde frem for Guds alter.

M: Til Gud, min glædes Gud.

P: Skaf mig ret, o Gud, og strid for mig mod det vanhellige folk, fri mig for et falsk og uretfærdigt menneske.

M: Thi du er min tilflugts Gud, hvi har du forstødt mig? Hvorfor skal jeg vandre sorgfuld, trængt af fjender?

P: Send dit lys og din sandhed, de lede mig, bringe mig til dit hellige bjerg og til dine boliger,

M: at jeg må komme til Guds alter, til min glædes Gud – juble og prise dig til cither Gud, min Gud.

P: Hvorfor er du nedbøjet sjæl, hvi bruser du i mig?

M: Bi efter Gud, thi end skal jeg takke ham, mit åsyns frelse og min Gud.

P: Ære være Faderen og Sønnen og Helligånden,

M: som i begyndelsen, så nu og altid, i al evighed. Amen.

P: Jeg vil træde for Guds alter,

M: til Gud, min glædes Gud.

P: Vor hjælp er Herrens + navn,

M: himlens og jordens skaber.

CONFITEOR

Dybt bøjet siger præsten:

P: Jeg bekender for den hellige, almægtige Gud og for eder brødre (dig broder), at jeg har syndet såre meget i tanke, ord og gerning

Han slår sig tre gange for brystet ved ordene:

ved min skyld, ved min skyld, ved min egen store skyld. Derfor: Bed for mig til Herren, vor Gud.

M: Den almægtige Gud forbarme sig over dig. Han forlade dig dine synder og føre dig til det evige liv.

P: Amen.

Præsten retter sig op. Menigheden (messetjeneren) gentager syndsbe-kendelsen

M: Jeg bekender for den hellige, almægtige Gud og for dig fader, at jeg har syndet såre meget i tanke, ord og gerning –

ved min skyld, ved min skyld, ved min egen store skyld. Derfor: Bed for os til Herren, vor Gud.

P: Den almægtige Gud forbarme sig over eder. Han forlade eders synder og føre eder til det evige liv.

M: Amen.

Siger præsten trinbøn og confiteor alene, anvendes følgende form:

P: Jeg bekender for den hellige, almægtige Gud, at jeg har syndet såre meget i tanke, ord og gerning ved min skyld, ved min skyld, ved min egen store skyld. Derfor beder jeg dig almægtige Gud: Forbarm dig over mig, forlad mig mine synder og før mig til det evige liv. Amen.

P: Miskundhed <+> tilgivelse og forladelse af vore synder skænke os den almægtige og barmhjertige Herre.

M: Amen.

(Præsten fortsætter bøjet:

P: Gud vend dig til os, og vi skal leve,

M: og dit folk skal fryde sig i dig.

P: Herre, vis os din barmhjertighed,

M: og giv os din frelse.

P: Herre, hør min bøn,
M: og lad mit råb komme til dig).

*Præsten træder op til alteret
og beder stille:*

P: Borttag fra os vor uretfærdighed. Herre, at vi med rene hjerter værdigt må gå ind i heligdommenes helligdom ved Kristus, vor Herre. Amen.

INTROITUS

Menigheden synger en salme, hvorunder præsten efter at have gjort korsets tegn kan læse dagens introitusvers ved epistelsiden (syd).

KYRIE

Midt for alteret bedes:

P: Herre, Gud Fader,
alle tings skaber.
M: Forbarm dig over os.
P: Jesus Kristus, verdens frelser.
M: Forbarm dig over os.
P: Herre, Helligånd,
vort lys og vor trøst.
M: Forbarm dig over os.

GLORIA

Idet præsten fjerner håndfladerne fra hinanden, fører dem sammen igen og bøjer hovedet let:

P: Ære være Gud i det højeste.

Derefter siger han med samlede hænder sammen med menigheden:

M. Og fred på jorden, i mennesker velbehag.

(OG LAUDAMUS)

Vi lover dig, vi velsigner dig, vi tilbeder dig, vi ophøjer dig, vi bringer dig taksigelse for din store herlighed. Herre Gud, himmelske konge, Gud Fader almægtige. Herre, du enbårne søn, Jesus Kristus, Herre og Gud. Guds lam og Faderens Søn. Du som bærer verdens synder, forbarm dig over os, du som bærer verdens synder, modtag vor ydmyge begæring, du, som sidder ved Faderens højre hånd, forbarm dig over os. Thi du alene er hellig, du alene Herre, du alene den højeste, Jesus Kristus, med den Helligånd <+> i Gud Faders herlighed. Amen.

Laudamus kan erstattes med et eller flere vers af Aleneste Gud i Himmerig (DDS 1953 360).

SALUTATION og KOLLEKT

Vendt mod menigheden siger præsten, idet han fjerner hænderne fra hinanden og samler dem igen:

P: Herren være med eder.

M: Og med din ånd.

P: Lad os alle bede.

Kollekten læses ved epistelsiden (syd).

M: Amen.

EPISTEL

GRADUALE

Menigheden synger en salme, hvorunder præsten ved epistelsiden kan læse dagens graduale med eller uden halleluja.

EVANGELIUM

Alterbogen bæres over til evangeliesiden (nord). Midt for alteret siger præsten stille:

P: Rens mit hjerte og mine læber, almægtige Gud, du, som rense profetens læber med glødende kul: Rens også mig således, at jeg værdigt må kunne forkynde dit hellige evangelium ved Kristus vor Herre. Amen.

Når evangeliet læses af en diakon, beder denne ovenstående bøn, modtager bogen fra alteret og beder præsten:

D: Herre, giv mig din velsignelse.

P: Herren være i dit hjerte og på dine læber, at du værdigt og tilbørligt må forkynde hans evangelium. I Faderens og Sønnens <+> og Helligåndens navn.

P: Dette hellige evangelium skriver evangelisten...

M: Gud være lovet for sit glædelige budskab.

Evangeliet læses.

(menighedssvaret kan udsættes til efter evangelielæsningen).

PRÆDIKEN

Her eller efter credo.

CREDO

Vendt mod menigheden:

P: Lad os bekende vor kirkes tro.

Midt for alteret, fjernende håndfladerne fra hinanden, hævende dem og samlende dem igen:

P: Jeg tror på én Gud,

Menigheden fortsætter med præsten:

M: den almægtige Fader, himmelens og jordens, alt det synliges og usynliges skaber.

Og på én Herre, Jesus Kristus, Guds enbårne Søn, som er født af Faderen før alle tider, Gud af Gud, lys af lys, sand Gud af sand Gud, født, ikke skabt, af samme væsen som Faderen, ved hvem alt er skabt, som for os mennesker og for vor frelse steg ned fra himlene (*her bøjes eller knæles*) — og blev kød ved Helligånden af jomfru Maria og blev menneske, — som også blev korsfæstet for os under Pontius Pilatus, blev pint og begravet og opstod på tredjedagen ifølge skrifterne og opfor til himmels, sidder ved Faderens højre hånd og skal komme igen i herlighed for at dømme levende og døde, og der skal ikke være ende på hans rige.

Og på Helligånden, som er Herre, og som levendegør, som udgår fra Faderen og Sønnen, som tilbedes og æres tillige med Faderen og Sønnen, som har talt ved profeterne, og på én hellig, almindelig og apostolisk kirke. Jeg bekender én dåb til syndernes forladelse og forventer de dødes opstandelse og den kommende + verdens liv. Amen.

Eller den apostolske trosbekendelse

KIRKEBØN

Vendt mod menigheden siger præsten, idet han fjerner hænderne fra hinanden og samler dem igen:

P: Herren være med eder.

M: Og med din ånd.

P: Lad os alle bede.

Vendt mod alteret:

P: Styr og reger, o Gud, din hellige kirke overalt på jorden. Foren den i fælles tro og enig gerning. Send trofaste arbejdere ud til din høst, hold kirkens tjenere til dit salige ord og i et helligt levned. Stands al vrang lære og tom gudsyndelse og led dem på rette vej, som er forførte. Giv din ånd og kraft til ordet, — skænk os sejr over vor frelses fjender, — trøst de bedrøvede og bange, — styrk dem, som forfølges for dit navns skyld.

M: Hør os, kære Herre Gud.

P: Giv alle folkeslag på jorden fred og enighed. Værn vort folk og forsvar os mod dem, der vil os ondt. Velsign vor konge og al øvrighed, udrust dem med indsigt og handlekraft. Giv frugt på jorden og forstand til at bruge dine gaver. Velsign os i vort jordiske kald.

M: Hør os, kære Herre Gud.

P: Send din hjælp til alle, som er i nød og fare, syge og ensomme, fattige og undertrykte. Gør vel mod

dem, som gør ondt imod os. Forbarm dig over alle mennesker.

M: Hør os, kære Herre Gud.

P: Hør, o Gud, vor bøn for alle dine døpte børn, hvor de end færdes, — for din menighed i dette sogn, — for alle dem som er nærværende her, — og for dem, der søger dig ved dit bord, — (Vi beder for...).

Ihukom, o Gud, alle dem, der er gået bort (N.N.). Skænk dem den evige hvile, Herre, og lad dit evige lys lyse for dem, — også for os syndere, som håber på din barmhertighed og tilgivelse, værdiges du at skænke samfund i himlene med alle dine helgener. Det beder vi alle ved din Søn, Jesus Kristus, vor Herre.

M: Amen.

OFFERTORIUM

Menigheden synger en salme, hvorunder præsten på evangeliesiden kan læse dagens offertorievers.

Nu kan præsten berede nadverelementerne, frembære brødet på disken, gøre korstegn dermed, stille den på corporalet, og derefter gøre ligeledes med kalken.

Præsten kan nu foretage håndtvætningen med følgende ord fra Davids Psalme 26:

P: Jeg vil tvætte mine hænder i renhed, at jeg kan gå omkring dit alter, Herre, for at istemme takkesang, — fortælle dem om alle dine undere. Herre, jeg elsker dit hus, det sted hvor din herlighed bor. Ære være Faderen og Sønnen og Helligånden, som i begyndelsen, så nu og altid, og i al evighed. Amen.

Efter beredelsen kan præsten bede:

P: O Gud, du der åbner din hånd og over al måde velsigner dem, hvis du står til dig: Tag i nåde imod vor tilbedelses og kærligheds offer. Se, vi kommer til dig og frembærer med disse din godheds gaver os selv, vort legeme, vort hjerte og sind og alle vore evner. Ydmygt beder vi dig: Se ikke til vore synder, men se hen til din Søns rene og lydefri offer og modtag os i nåde. Hør vore bønner og hjælp os, at vi forenede med dig må blive lydige i tanke, ord og gerning.

M: Amen.

PRÆFATION

P: Herren være med eder.

Eller:

P: Herrens fred være altid med eder.

M: Og med din ånd.

Præfationen begyndes med hænderne adskilt på alteret. Præsten hæver dem lidt, når han siger: »Opløft...«

Han samler dem foran brystet, bøjer hovedet idet han siger: »Lad os prise...« Han fjerner hænderne fra hinanden og holder dem sådan, til præfationen er til ende. Så samler han dem og siger bøjet: »Hellig, hellig...«

P: Opløft eders hjerter.

M: Vi opløfter vore hjerter til Herren.

P: Lad os prise og takke Gud.

M: Det er værdigt og ret.

Almindelig præfation

P: Sandelig, det er værdig og ret, tilbørligt og saligt, at vi altid og alle vegne takker dig, hellige Herre, almægtige Fader, evige Gud, ved Jesus Kristus, vor Herre...

Varierende efter kirkeåret:

... Han er det levende brød, der kom ned fra himlene, og som giver verden liv.

Der fortsættes med enten:

Ved ham lover englene din majestæt, tilbeder dig keruber og serafer, himlene og himlenes kræfter priser dig med enstemmig jubel. Med deres røster byde du også vore forene sig, idet vi ydmygt siger....

Eller

I samfund med hele din menighed på jorden og i himlen, med engle og ærkeengle og med hele den himmelske hærskeare synger vi din herligheds pris, idet vi uden ophør siger....

Der fortsættes med helligsangen, s. 86

Advents præfation

... Han er den sagtmødige og ydmyge konge, som drager ind til os med sin retfærdighed.

Ved ham lover...

Julens præfation

... Hvad der var skjult fra verdens begyndelse, er i dag (nu) åbenbaret. Synligt i kødet skuer vi din herlighed. Lys af klarhed er fremstrålet for vort øje.

I samfund med...

Helligtrekongers præfation

... Han, som i sin dødelige natur, åbenbarede sin herlighed for at føre os fra mørket til sit underfulde lys.

Ved ham lover englene...

Passionstidens præfation

... På korsets træ grundede du menneskenes frelse. Som ulydig-

heden ved træet avlede død, er gennem din enbårne Søns lydighed på forbandelsens træ livet oprundet.

Ved ham lover englene...

Påskens præfation

Sandelig, det er værdig og ret, tilbørligt og saligt, at vi priser dig, Herre, til hver en tid (*påskedag desuden: men allermest på denne dag*), thi vort påskelam, Kristus, er slagtet. Han er det sande lam, som har borttaget verdens synder, - han, som ved at dø tilintetgjorde vor død og ved at opstå gengav os livet.

I samfund med hele...

Himmelfartens præfation

... Han, som efter sin opstandelse viste sig synligt for sine disciple og for deres øjne ophøjedes til himlen, for at han kunne gøre os delagtige i sin guddom.

I samfund med hele...

Pinsens præfation

... Ophøjet over alle himle, siddende ved din højre hånd, udgød han i dag den forjættede Helligånd over udvælgelsens børn. Derfor ophøjer dig alle folkeslag og tungemål på jordens vide kreds. Den hele skabning fryder sig med overstrømmende jubel.

Også de himmelske kræfter og englenes vældige hære istemmer din herligheds pris, idet de uden ophør siger....

Trinitatis præfation

Sandelig, det er værdig og ret, tilbørligt og saligt, at vi altid og alle vegne takker dig, hellige Herre, almægtige Fader, evige Gud, du som med din enbårne Søn og med den Helligånd er én Gud, én Herre, tre personer i ét guddomsvæsens fylde.

I samfund med hele...

Alle Helgens præfation

Sandelig, det er værdig og ret, tilbørligt og saligt, at vi altid og alle vegne takker dig, hellige Herre, almægtige Fader, evige Gud, du, som har omgivet os med dine hellige vidners skare, at vi opmuntrede ved deres forbillede må gennemløbe vor bane med udholdenhed og med dem vinde herlighedens krone.

I samfund med hele...

Mariæ bebudelses præfation

Sandelig, det er værdig og ret, tilbørligt og saligt, at vi altid og alle vegne takker dig, hellige Fader, og velsigner dig for Gudsmoderen, jomfru Maria, hun, som undfangede din Enbårne ved den Helligånd og

ydmygt skænkede verden det evige lys.

Ved ham lover...

På aposteldage

Sandelig, det er værdigt og ret, tilbørligt og saligt, bønligt at råbe til dig, barmhjertige Gud, at du ikke forlader din hjord, du evige hyrde.

Du, som har givet din kirke apostle, profeter, evangelister, hyrder og lærere, bevar den under din stadige varetægt og udsend altid sendebud i din Søns Jesu Kristi sted.

Dig, vor Fader, lover din menighed på jorden og i himlen, dig priser alle engle og ærkeengle, med dem istemmer også vi din herligheds lovsang, idet vi uden ophør siger:

SANCTUS

Præst og menighed synger:

Hellig, hellig, hellig er Herren, Gud, den almægtige, himlen og jorden er fuld af din herlighed. Hosianna i det højeste. Vel<+>signet være han, som kommer i Herrens navn. Hosianna i det højeste.

CANON

Præsten fjerner håndfladerne fra hinanden, løfter dem op og samler dem, hæver blikket mod himlen, sænker det straks igen, bøjer sig dybt for alteret og siger med hænderne på dets kant:

P: Ja, hellig er du, himlens og jordens Herre, hellig er også din enbårne Søn, Jesus Kristus. Ved ham skabte du alle ting og opholder os dag efter dag. Da vi gik bort fra dine veje, lod du ham tage bolig i jomfruens skød, for at han skulle fuldbyrde alt til vor frelse.

Vi ihukommer hans bitre lidelse og død, hans sejrige opstandelse og himmelfart og forventer hans komme i herlighed. Med hele skabningen priser vi ham og beder dig, vor konge og vor Gud:

Med hænderne udstrakt over offergaverne fortsætter præsten:

Værdiges at hellige og velsigne dette brød og denne kalk, som vi bærer frem for dig med taksigelse. Nedsend din Helligånd over os og over disse gaver og gør dem til din Søns vor Herre Jesu Kristi le<+>game og blo<+>d, at vi ved dem må få del i hans fuldbragte offer til syndernes forladelse og evigt liv.

Vor Herre Jesus Kristus, i den nat, da han blev forrådt, tog brødet (*patenen tages med begge hænder*)

tak<+>kede og brød det, gav sine disciple det og sagde: »Tag dette og æd det, **det er mit legeme, som gives for eder.** Gør dette til min ihukommelse«.

Præsten eleverer det konsekrede brød og kan derefter knæle. Derpå afdækker han kalken og siger:

P: Ligeså tog (*præsten tager kalken med begge hænder*) han også kalken efter aftensmåltidet, tak<+>kede, gav dem den og sagde: »Drik alle deraf: **denne kalk er den nye pagt i mit blod, som udgydes for jer til syndernes forladelse.** Gør dette, så ofte som I drikker det, til min ihukommelse«.

Præsten eleverer kalken og kan derefter knæle. Kalken tildækkes.

Stilhed, hvorunder præsten stille kan bede en eller flere bønner.

Nu siger præsten med samlede hænder:

P: Lad os alle bede.

Han fjerner hænderne fra hinanden og fortsætter:

P: Vor Fader, du, som er i himlene. Helliget worde dit navn, komme dit rige, ske din vilje, som i himlene således også på jorden, giv os i dag vort daglige brød, og forlad os vor skyld, som også vi forlader vore skyldnere, og led os ikke i fristelse, men fri os fra det onde, thi dit er riget og magten og æren i evighed.

M: Amen.

Herefter kan præsten bryde en hostie og sige:

P: Herrens fred <+> være altid <+> med eder.

M: Og med din ånd.

Agnus dei

Menigheden synger »O du Guds Lam« (DDS nr. 365). Eller:

P: O, du Guds lam, som bærer verdens synder.

M: Forbarm dig over os.

P: O, du Guds lam, som bærer verdens synder.

M: Forbarm dig over os.

P: O, du Guds lam, som bærer verdens synder.

M: Giv os din fred.

Forberedelse til communion

Præsten kan stille bede:

P: Herre, Jesus Kristus, du, som har sagt til dine apostle: »Fred efterlader jeg eder, min fred giver jeg eder,« - se ikke hen til mine synder, men til din kirkes tro, og giv den efter din vilje fred og enhed, du, der lever og regerer som Gud fra evighed og til evighed. Amen.

Når communicanterne er kommet op, fortsætter præsten højt:

P: Opstandne Herre og frelser, du som selv er til stede blandt os med al din kærligheds rigdom! Giv os at modtage dit legeme og blod til din ihukommelse og til stadfæstelse i troen på syndernes forladelse. Rens os fra synd og styrk os i det indvortes menneske, at du må bo ved troen i vore hjerter, gør os faste i det evige livs håb, giv os at vokse i kærligheden, for at vi med alle dine troende må blive ét i dig, lige som du er ét med Faderen.

M: Amen.

Confiteor

Har menigheden ikke deltaget i trinbønnens confiteor, siger præsten:

P: Lad os ydmygt bekende vore synder for Gud: Jeg bekender for den hellige, almægtige Gud, at jeg har syndet såre meget i tanke, ord og gerning ved min skyld, ved min skyld, ved min egen store skyld. -

Derfor beder jeg dig almægtige Gud: Forbarm dig over mig, forlad mig mine synder og før mig til det evige liv.«

M: Amen.

P: Miskundhed, <+> tilgivelse og forladelse af dine synder skænke dig den almægtige og barmhjertige Herre.

M: Amen.

Communion

Inden uddelingen kan præsten fremvise en hostie over disken og sige:

P: (Se, det Guds lam, som bærer verdens synder).

Dette er Jesu Kristi legeme.

Dette er Jesu Kristi blod.

Inden præsten kommunikerer, kan han bede stille: »Jeg vil tage brødet, som kommer ned fra himlene, og påkalde Herrens navn«.

Præsten slår sig for brystet tre gange og beder stille: »Herre, jeg er ikke værdig, at du skal gå ind under mit tag, men sig blot et ord, så bliver min sjæl helbredt«.

P: Dette er Jesu Kristi legeme.

Her kan præsten knæbøje.

Nu kan han stille bede: »Hvorledes skal jeg gengælde alle Herrens velgerninger mod mig? Jeg vil løfte frelsens kalk og påkalde Herrens navn. Med lovsang vil jeg påkalde Herren, og jeg skal være tryk for mine fjender«.

P: »Dette er Jesu Kristi blod.«

Her kan præsten knæbøje.

Med kalken i begge hænder vender præsten sig mod menigheden og siger:

P: Den korsfæstede og opstandne frelser, vor Herre Jesus Kristus, som nu har givet eder (os) sit hellige le-

geme og blod, hvormed han har gjort fyldest for alle eders (vore) synder, han styrke og opholde eder (os) derved i en sand tro til det evige liv.

Med kalken gør præsten korstegn og siger:

P: Gå bort i Her<+>rens fred.

Præsten ordner (tvætter) disk og kalk, som tildækkes med velum. Herunder kan han stille bede:

»Lad os i et rent hjerte bevare, hvad vi med munden har modtaget, at den gave her i tiden må blive os et middel til evig frelse. Amen.«

Medens menigheden afslutter nadver-salmen, kan præsten på epistelsiden (syd) læse dagens communionsvers.

SLUTNINGSKOLLEKT

P: Herren være med eder.

M: Og med din ånd.

P: Lad os alle bede.

På epistelsiden (syd) læses:

P: Vi takker dig, Herre, vor Gud, almægtige Fader, fordi du i din barmhjertighed vederkvæger os med disse livsalige gaver. Vi beder dig, at du vil lade disse dine gaver komme os rettelig til gode til at styrke vor tro, grundfæste vort håb og gøre den indbyrdes kærlighed

levende i vore hjerter, for din Søns, Jesu Kristi vor Herres skyld, - han som med dig lever og regerer i Hel-ligånds enhed, én sand Gud, fra evighed og til evighed.

M: Amen.

VELSIGNELSE

Præsten lyser velsignelsen med hånd-fladerne samlet foran brystet indtil korstegnet, som gøres med hele højre hånd med håndkanten vendt mod me-nigheden.

P: Herren velsigne dig og bevare dig. Herren lade sit ansigt lyse over dig og være dig nådig! Herren løfte sit åsyn på dig og give dig <+> fred.

M: Amen.

UDGANGSSALME

Præsten tager disk og kalk, og idet han bøjer sig, forlader han alteret.

POSTLUDIUM

Herunder kan hver enkelt stille bede udgangsbønnen.

Praktiske vink og oplysninger

Messetøj

Messeskjorten findes i to faconer, den halvlange *superpellicium*, som er almindelig kendt i danske kirker, og den lange *alba*, som har snævre ærmer, sammenholdes om livet med et bælte, *cingulum*, og er den korrekte messeskjorte at anvende under hagelen.

Messehagelen (*Casula*) bruges om muligt i de forskellige liturgiske farver på følgende måde:

Hvid, glædens farve: (1. s. i advent); Kristi fødselsdag til Helligtrekonger (på nær Sct. Stefan); Påske til 6. s. e. påske; Skærtorsdag; Trinitatis; Allehelgen [1. november]; Mariæ bebudelse.

Rød, blods og ilds farve: Martyrdage; Sct. Stefan; Pinse.

Violet, bods og angers farve: Advent (på nær 1. s. i advent, som kan være hvid); Septuagesima til Påske; Bededag.

Grøn, håbets farve: Søndagene efter Helligtrekonger og Trinitatis.

Sort, sorgens farve: Langfredag, Allesjæle [2. november].

Stola bruges i samme stof og farve som hagelen.

Hagel bæres kun af den celebrerende præst, når han tjener for

alteret og kun i messen. Prædiker eller døber præsten under messen, lægger han hagelen, og er som ved alle andre tjenester kun iført skjorte og stola, eventuelt blot præstekjole.

Iklædningsbønner

Når præsten ifører sig messeklæderne før messen kan han bede følgende:

I Faderens og Sønnens og Helligåndens navn. Amen. <+> Enhver der gør tjeneste for Gud, skal være iført en hvid klædning, som tegn på, at mennesker ikke står for Ham i deres egen retfærdighed, men i Jesu Kristi retfærdighed, som er den eneste klædning, hvori de kan komme frem for hans åsyn.

Lad os bede: Afklæd mig Herre det gamle menneske med alle dets gerninger og iklæd mig det nye menneske, som er skabt til lighed med dig i sandhed, retfærdighed og hellighed. Amen.

Alba: Almägtige evige Gud, lad mig afklædt al uretfærdighed og iklædt hellighedens hvide klædebon få lov at følge dig ind i det rige, hvor den sande glæde er. Amen.

Stola: Herre, læg dit åg på min skulder og lær mig, at din byrde er let. Gør mig mild og ydmyg af hjertet. Amen.

Cingulum: Omgjort mig Herre med sandhed og gør min vej ustraffelig. Amen.

Casula: Ifør mig Herre som din udvalgte, hellige og elskede inderlig barmhjertighed, godhed, ydmyghed, sagtomdighed og tålmodighed. Amen.

Kalk og disk med tilbehør

Corporale, hvid dug, hvorpå kalk og disk stilles på alteret.

Velum, dug i hagelens farve, som dækker kalk og disk.

Palla, papskive, overklædt med hvidt stof. Den lægges over kalk og disk.

Små servietter til aftørring af kalk og disk.

Bursa, mappe i hagelens farve, heri lægges corporalet, når det ikke bruges.

Før messen ordnes kalk og disk således i sakristiet: Kalken dækkes med en lille serviet, ovenpå lægges disken, som dækkes med palla. Det hele dækkes med velum. Ovenpå velum ligger corporalet sammenfoldet, eventuelt i bursa.

Før messen

I god tid før messen kan messebogen anbringes på epistelsiden. På samme side, men bagved, stilles brødæske, vinkande, evt. kande med vand og skål.

Præsten ordner kalk og disk, ifører sig messetøjet. Straks efter sidste bedeslag går han for alteret, bærende kalk og disk, som stilles på corporalet midt på alteret. Derefter trindbøn.

Under messen

Hvor intet andet er nævnt, er præsten vendt mod alteret med håndfladerne samlet foran brystet, det gælder bl.a. lige fra præfationen og under canon til communionen.

Al liturgi er leg for Herren (Grundtvig DDS nr. 1), og skal derfor være præget af legens lethed. Præsten skal være lige langt fra pastoral salvelse og værdighed, og sjusket forjaget japperi. Alle bevægelser må hellere være antydninger end overdrivelser. Ordene hellere tydelige end jappede.

Under offertoriet bereder præsten brød og vin efter altergæsterne formodede antal. Slipper brødet op må præsten rekonsekkrere.

Er der for lidt konsekkreret vin hældes i god tid mere i uden rekonsekration, da det konsekkrerede

blander sig med det øvrige. Tiloversblevne konsekrate bør fortæres af præsten, når han efter communionen tvætter og aftørre kalk og disk.

Følgende led i messen udgår i dele af kirkeåret:

Gloria udgår i alle messer med violette og sorte messeklæder.

Halleluja udgår fra Septuagesima til Påske og i messer med sorte messeklæder.

Trinbønnens salme 43 udgår i passionstiden, som begynder 5. søndag i fasten.

Når der er flere præster for alteret, gælder det, at celebrerende præst kommer sidst ind. Kun han bærer hagel, øvrige bærer superpellicier og stolaer. Subdiakon læser epistel, diakon evangelium. Celebranten påhører læsningen vendt mod menigheden.

Ved communionen uddeler celebranten brødet, diakonen kalken. Alle velsignelser gives af celebranten, mens diakon, subdiakon m.fl. er vendt mod alteret.

Efter messen

Præsten lukker alterbogen, forlader alteret med kalk og disk, affører sig messeklæderne og kan bede nedenstående:

Vi takker dig, hellige Fader, for dit hellige navn, som du har ladet tage bolig i vore hjerter, og for kundskaben, troen og det evige liv, som du har åbenbaret os ved din tjener, Jesus. Dig være ære i al evighed.

Du almægtige hersker, skabte det alt sammen for dit navns skyld. Mad og drikke har du givet mennesker at nyde, for at de skulle takke dig, men os gav du åndelig mad og drikke og evigt liv, ved din tjener Jesus. Dig være ære i evighed.

Herre, kom din menighed i hu, så at du udfrier den fra alt ondt og fuldender den i din kærlighed. Som brødet var spredt ud over agrene, men blev samlet til ét, således samle du din menighed fra jordens ender ind i dit rige.

Lad nåden komme og denne verden forgå. Ja, kom Herre Jesus. Amen.

Didache

(*Salmebogens bønnebog nr. 9*).

Efterskrift

Denne messevejledning for præster er blevet til på opfordring af brødre, som gerne vil have et par vink om, hvordan man efter vesterlandsk liturgisk tradition, kan fejre messen efter dansk ritual. Især er der blevet spurgt efter, hvordan man skal *udføre* messen, f.eks. hvordan præsten skal opføre sig for alteret, foretage nadverindstiftelse, lyse velsignelse. Når vi nu bringer denne vejledning, som måske kan være en og anden til nytte, er det i fuld viden om vejledningens begrænsning til de vigtigste ting, men også med den stærke understregning af, at afgørelse for præstens forhold til messen er ikke smukke bønner og påkaldelser og korrekte håndbevægelser, -afgørende for messen er, at man beder, at man påkalder, at man giver sig hen til Gud og af Ham modtager al nåde og velsignelse, thi uden det indre bliver messens ydre former, så smukke de end måtte være, tomhed.

Vejledningen er formet efter den vesterlandske liturgiske tradition, som i større eller mindre grad har præget alle lutherske gudstjenesteordninger siden reformationen.

Selve messeformen, som vejledningen knyttes til, er næsten ordret

»Theologisk Oratoriums« højmesseforslag (udgivet 1960). Men det meste af vejledningen kan også benyttes, når messen fejres efter folkekirken autoriserede liturgi af 1912.

Hvad der går ud over oratoriets forslag er formet efter følgende kilder:

1. De forenede tyske evangelisk-lutherske kirkers agende 1955.
2. Hugo Blennows tillæg til den svenske messe 1954
3. Missale Romanum.

Alle tre messeformer angiver trinbøn og confiteor som stillebøn.

Agenden dog kun til brug i sakristiet. Vi foreslår disse bønner ved særlige lejligheder bedt sammen med menigheden. – De øvrige stillebønner er også fælles for alle tre messeformer – eller for de to sidstnævnte.

Den lutherske agende foreslår dagens introitus-vers og gradual-vers sunget af koret og anfører ikke de tilsvarende offertorium-vers og communions-vers. Vi foreslår dem alle læst højt af præsten til brug ved særlige *læste* hverdagsmesser, hvor meget få er til stede, og der ingen salmer synges.

Indtil videre må teksterne hentes fra Missale Romanum.

Det eneste område, hvor denne vejledning væsentligt går videre end den lutherske agende og til dels også Blennows tillæg til den svenske messe, er med hensyn til »ceremonierne« – præstens bevægelser ved alteret. Når vi alligevel har ment det gavnlige at indføre dem til oplysning for alle interesserede, skyldes det vor realistiske erkendelse af, at alt åndeligt nu engang fremstilles i en ydre »form«. Alle præster bruger jo visse »ceremonier«. Som eksempel kan nævnes: Når præsten er vendt mod menigheden med salutationen, kan præsten hos os enten 1) holde arme og hænder strakt ned langs siden, eller 2) holde hænderne sammenlagt over hinanden på maven, eller 3) holde hænderne foldede samme sted. Vi anfører den vesterlandske tradition fra Missale Romanum, der kan ses på alterbilleder og epitafier i vore kirker flere århundreder efter reformationen: At holde håndfladerne samlet foran brystet.

Helt tilsvarende gælder »formen« for lysningen af velsignelsen. Vi har da forsøgt ganske kort at anvise den gamle form for de fleste af de ceremonier, der i øvrigt bruges i messen, – og som anvendes i de fleste højkirkelige kredse i Sverrig, Tyskland og England.

Men det må meget stærkt fremhæves, at både stillebønnerne og ceremonierne kun er forslag om – hvis man vil gøre noget – da at gøre, som vejledningen anviser og dermed søge fællesskabet i den vesterlandske tradition i stedet for at benytte velmente subjektivistiske opfindelser.

For at undgå enhver misforståelse, må det også siges klart, at messens gyldighed ikke afhænger af flere eller færre bønner, bevægelser eller messeklæder, men af, om præsten foretager nadverindstiftelsen, sådan som Kristus har lært sin kirke at gøre det. Men vi er altså også af den mening, at messens ydre skikkelse har sin betydning. Den skulle gerne udtrykke klart, at i messen er det gudsfolket, der i ord og sakramenter møder kirkens Herre, Jesus Kristus.

Fra indledningsordene til den tyske agende, der benytter det smukke navn »Die evangelische Messe«, låner vi følgende, som også skal være vort ønske for denne beskedne vejledning: »... Måtte kirkens Herre rigt velsigne denne gudstjenesteordning, at den som et jordisk kar må bevare en evig skat og tjene menighederne til ret at love og prise Gud og være den en hjælp til levende opbyggelse...«

Påske 1960

En beskeden korrektion

Indsigelse fra Santalmissionens tidligere formand

AF POUL ULSDAL

Sognepræst T. Schousboe Laursen, Løgumkloster har sendt redaktionen et brev, hvor han gør opmærksom på, at der i min artikel »Kirkenyt fra Norge« i sidste nummer »er nogle oplysninger, som ikke er korrekte«.

Det drejer sig om det sidste korte afsnit, hvor jeg ud fra læsning af norske aviser fortalte om noget, jeg kaldte »tvivlsomme kirkelige fusioner« og her indføjede følgende: »Det er noget vi kender fra Danmark f.eks. da Det danske Missions-selskab og Santalmissionen fusionerede for et par år siden. Det er ofte udtryk for en camouflering af en stadig mindre tilslutning og blev mod forventning til et stort økonomisk underskud«.

Schousboe Laursen havde, som nogle ved, i mange år været formand for Santalmissionen og blev den første formand for den nye Danmission, og kender selvfølgelig til forholdene. Han protesterer imod udtrykket »camouflering« for »det var helt åbenbart, at en del af baggrunden for fusioneringen var

den mindre tilslutning«.

Jeg beklager gerne brugen af dette ord i denne forbindelse, men når det drejer sig om andre gennemførte eller planlagte kirkelige fusioneringer, kan man undre sig over, hvor svært det er at nævne den egentlige årsag! – Jeg kan også beklage, at jeg kun omtalte det store underskud det første år efter fusioneringen, men ikke fik med, at dette underskud det andet år blev vendt til et meget stort overskud.

Schousboe Laursen protesterer også mod de få linjer om, at spørgsmålet om ordination af kvinder har haft nogle følger i den omtalte norske fusion. Her har jeg intet at beklage, for jeg har ikke blot min viden fra dagbladet Vort Land, men også fra andre kilder bl.a. fra Norges anden »kristelige avis« Dagen. Citater herfra kan man finde i tidsskriftet Kirkelig Information nr. 2/2003 side 16. »Rejsebreve« må i øvrigt i sagens natur have et ret personlig præg, skrevet ud fra måske ret tilfældige oplevelser og lige så tilfældig avislæsning.

05170 ARC 394 000
 René Møller Yde
 Dr.Holsts Vej 46, st.0235
 8230 Åbyhøj 8230 o 1/15 1

Reserveret Post Danmark

RE-FORMATIO udgives af Fællesskabet
 KIRKELIG FORNYELSE

Ansvarshavende redaktør og kasserer:

Pastor Steen Sunesen, Kalmargade 37 st. th.,
 DK-8200 Århus N. Tlf.: 86 10 83 48. E-post:
steen.sunesen@stofanet.dk.

Redaktionsudvalg:

Pastor em. Poul Ulsdal, Kirkegade 88, 6700
 Esbjerg. Sognepræst P. Østerby-Jørgensen,
 Galtrup præstegård, 7950 Erslev.

Ekspedition:

Bladet koster 150 kr. årligt i abonnement,
 studerende og pensionister dog kun 125 kr.
 Kontakt redaktøren for tilmelding.

Gaver modtages med tak på giro 208-8142

RE-FORMATIO's FORLAG:

Fællesskabet KIRKELIG FORNYESES's
 forlag, Johs. P. Sørensens Vej 30, Tebstrup,
 8660 Skanderborg. Tlf.: 86 53 80 08.

Bestyrelsen for

Fællesskabet KIRKELIG FORNYELSE

Formand:

Pastor em. Olav Fog, Johs. P. Sørensens Vej
 30, 8660 Skanderborg. Tlf. 86 53 80 08.

Stud. theol. René Møller Yde, Dr. Holsts Vej
 46, st. 235, 8230 Åbyhøj.

Kommunaldir. Stig Sørensen, Grønstræde 10,
 Frøslev, 4660 Store Heddinge

Fuldmægtig Chr. Ankerstjerne Rønneberg,
 Sdr. Fasanvej 20, 2000 Frederiksberg.

Pastor em. Knud Christensen, Reventlows-
 gade 28 4.th, 1671 Kbh. V.

Medlemmer betaler 250 kr. årligt til fælles-
 skabet, ægtepar 325 kr., studerende og pen-
 sionister 175 kr., pensionistægtepar 250 kr.

INDHOLD - NR. 4 - NOVEMBER 2003 - 45. ÅRGANG

<i>Fog, Olav:</i> Poul Ulsdal - 90 år	74
<i>Dolmer, Per & Ulsdal, Poul:</i> Messevejledning for præster - genoptrykt	78
<i>Ulsdal, Poul:</i> En beskeden korrektion	95